

LITERKA

Informační zpravodaj Památníku písemnictví na Moravě

Únor/2025

Milí čtenáři a čtenářky Literky,

když jsem se v úvodníku minulého čísla Literky rozepsal o výročích a několik jsem jich uvedl jako odrazový můstek k veršům měsíce, jedno pěkně kulaté jsem si ponechal v záloze pro číslo únorové. Snad mi tedy nebudete mít za zlé, když se na této vlně ještě chvíli zdržím. Právě na konci února si totiž můžeme připomenout sté výročí narození literárního vědce, kritika a pedagoga Zdeňka Kožmína, úzce spjatého s brněnským intelektuálním prostředím a zvláště pak se zdejší filozofickou fakultou, na které působil v devadesátých letech. Vedle četných svědectví kolegů, studentů a přátel stojí za Zdeňkem Kožmínem řada knižních počinů, v nichž se analyticky věnoval jak svým oblíbeným tématům z oblasti prózy (Komenský, Vančura, Čapek), poezie (zde zejména monografie o Janu Skácelovi) i svého vědeckého oboru (viz například práce o Jacquesu Derridovi). Vedle odkazu se lze s tímto autorem seznámit i více „na tělo“, a to skrze editované deníkové záznamy, které vznikaly od poloviny sedmdesátých let až do roku 2002 a stylově tvoří osobitý amalgám ego-dokumentu a odborné práce. Zdaleka nejsme jediní, komu kožmínovské výročí leží na srdci – kolegové z brněnské fakulty i z gymnázia v Zastávce u Brna, kde Kožmín dlouhá léta působil, připravili řadu akcí. S jejich přehledem se můžete seznámit na stránkách kozmin100.cz. Dají-li nebesa, rádi se k nim v Památníku na podzim také připojíme, vše je ale zatím ve stadiu domluv.

Inspirativní čtení Vám přeje

Jiří David

VERŠE MĚSÍCE ÚNORA

TRÁM

JAN SKÁCEL

(...)

Kam jsme to jenom dojeli za celou dlouhou noc
pod trámem, který jako silná, opálená paže
strop držel nad námi, a škvíra
ve starém dřevě vůbec nebolela, naopak,
přítulná byla, vždyť za odštěpenou třískou
stéblo slámy svíral,
žlutý Zlatovlásčín vlas

Odkud ten vlásek přišel, kde se u nás vzal?

(...)

3 OTÁZKY PRO HANU SVANOVSKOU

Jaké byly Vaše čtenářské počátky – četlo se u vás doma? Pamatujete si třeba na první knihu, kterou jste si sama koupila?

Jasně, četlo se, měli jsme v obývacím pokoji rozsáhlou knihovnu. Jen mě vždycky velmi znervózňovalo, že některé knížky byly tzv. „zakázané“, tedy vyhodnocené jako nevhodné pro můj věk... O to víc mě pohled na ně páčil a provokoval. První knížka, kterou jsem si za peníze od babičky koupila asi v osmi letech – do té doby jsem knihy pouze dostávala – byli *Lovci mamutů* Eduarda Štorcha.

Nelze se vyhnout otázce na čtenářské preference – který druh literatury je Vám zvláště blízký a dáte nám tip na knihu, která podle Vás patří do kategorie „must read“?

V současné době jsou to knihy zabývající se problematikou moderních dějin střední a středovýchodní Evropy. Tip na knihu, kterou rozhodně musíte mít? Do dnešních dnů určitě Timothy Snyder: *Cesta k nesvolobodě*.

Řada lidí má své čtenářské rituály, zvláštnosti nebo i zlovyky (já například zpravidla nedočítám poslední dvě strany knihy, protože mám rád otevřené konce). Sledujete u sebe něco podobného?

Četba v dopravních prostředcích, zejména výstup s otevřenou knihou v ruce, když je to hodně zajímavé – k neradosti ostatních spolucestujících

Mgr. Hana Svanovská vystudovala českou literaturu a estetiku na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, řadu let se věnovala literární publicistice, především jako redaktorka Radia Proglas, edičně připravila vydání písňových textů Zuzany Navarové Andělská počta (2009). V současné době působí v Moravském zemském muzeu v Brně.

ROK VOJTĚCHA CINYBULKA

Výbor Spolku sběratelů a přátel exlibris vyhlásil rok 2025 rokem českého grafika a loutkáře Vojtěcha Cinybulka, který přispíval spolu s mnoha malíři a grafiky (C. Bouda, L. Jiřincová, E. Kotrba, P. Šimon) k popularitě české grafiky v evropském měřítku. Vojtěch Cinybulka (1915–1994) absolvoval v roce 1934 Státní pedagogickou akademii a působil poté jako učitel (např. Kozlany, Hostomice u Bílina). Již před 2. světovou válkou založil lout-

kové divadlo a tato vášně jej provázela dále celým životem. V 50. letech 20. století začal spolupracovat autorsky s tvorbou loutkových her s Československým rozhlasem a v rámci ilustrací s mnoha dětskými časopisy. V roce 1949 započal studovat v Officina Pragensis u prof. Jaroslava Švába a navštěvoval Ústav malby pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. Velice plodným se pro něj stalo období, kdy spolu s Josefem Skupou založil loutkářskou katedru při Divadelní fakultě UK a působil zde jako vedoucí či proděkan. Byl velmi tvořivý nejenom jako grafik, ilustrátor, ale také jako loutkář a návrhář. Z grafické tvorby se nejvíce věnoval exlibris, portrétům (s dětskými motivy či historickými a literárními postavami), plakátům, volné kresbě, návrhům poštovních známek. Celkově, podle soupisu z let 1943 až 1994, se dostal počet exlibris vytvořených pro české i zahraniční sběratele na 997. Krom jiného byl členem Spolku sběratelů a přátel exlibris a pracoval v redakční radě časopisu *Knižní značka*. V loňském roce se do našich sbírek, díky daru L. Kříže, dostalo několik knižních značek tohoto výtvarného umělce. V našich sbírkách se nacházejí na tři desítky exlibris a doufáme, že naše sbírkové fondy budeme i nadále obohacovat o další hodnotné sbírkové kusy.

(mš)

SVÍTÍ HVĚZDA ZÁŘIVÁ V NOVÉM ROCE

Svit betlémské hvězdy ještě nepohasl. V lednových a únorových dnech proběhl nabitý doprovodný program, nejenom pro dospělé, ale i malé návštěvníky. K výstavě Svítí hvězda zářivá byla uspořádána přednáška Zajímavosti z třebíčského betlémářství, ve které se historik Tomáš Hartman z třebíčského muzea zaměřil nejen na historii a vývoj betlémářského umění. Přednáška se věnovala sběratelským zajímavostem muzejních sbírek a specifiku skříňkových betlémů. Kromě přednášky se také uskutečnila komentovaná prohlídka zaměřená na perníkářské formy z ivančických sbírek v podání etnografky Barbory Svobodové. Celkové aktivity k výstavě doplnily dva výtvarné workshopy zaměřené na výrobu papírových krabičkových betlémů, kde se mohli zapojit jak malí, tak velcí návštěvníci. Mimo jiné po celou dobu probíhal speciální program pro školkové a mladší děti v tzv. betlémské herně, jež doplňovala výstavní počín a obohacovala jej o interaktivní prvky. Děkujeme všem zúčastněným a těšíme se na vás v dalších muzejních programech! (mš)

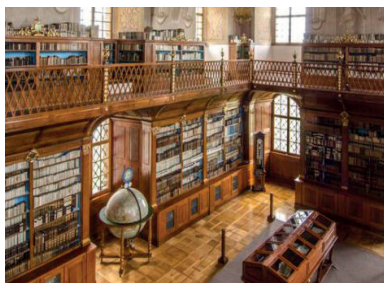
MÚZA PŘED ZRCADLEM

Líbilo se mi, že jsme se dozvěděli, co vlastně vymysleli ostatní a že máme každý jiný pohled na věc. / Čekal jsem to nudnější, ale vlastně to tu bylo celkem fajn, furt lepší než škola, bylo to zajímavé a vyzkoušel jsem si něco nového. Anonymní závěrečné hodnocení semináře ukazuje, že na dílnu tvůrčího psaní přicházejí

díti s různým očekáváním a motivací, důležité však je, zda se jim nakonec podaří objevit inspiraci k vlastní tvorbě. Prvotní ostych a často i nedůvěra ve vlastní schopnosti obvykle s každým dalším literárním úkolem mizí a fantazie začne vytvářet první obrysy literárních postav a světů. Letošní téma, Zrcadlo, vybízí také k sebereflexi, klade otázky související s vlastní identitou, což je perspektiva, která rezonuje hlavně u starších studentů. Semináře vždy směřují k formulaci osobního vztahu k tématu a prvním obrysům příběhů, které mohou mladí pisatelé do soutěže posílat do 31. března 2025. Příhlášky a podmínky letošního ročníku soutěže jsou umístěny na webu Muzea Brněnska a Jihomoravského kraje. Únorové tvůrčí dílny se již uskutečnily v Městské knihovně Břeclav, v Ostravském muzeu, v Muzeu Novojičínska, v Muzeu a galerii v Prostějově, ve Vile Löw-Beer a zavítaly také do Zlína na Gymnázium Lesní čtvrť a na Střední zahradnickou školu v Rajhradě. Všem partnerským institucím tímto děkujeme za podporu Skryté paměti Moravy. (ap)

LETNÍ DOBRODRUŽSTVÍ MALÉHO VÝZKUMNÍKA

Letos v Památníku ve spolupráci se Střediskem volného času Lužánky připravujeme příměstský tábor pro malé milovníky historie a přírodních věd, který povedou kolegyně Monika Mikulášková, Jana Srnková a Šárka Dudková. Tábor proběhne v týdnu 7.–11. července a je určen pro děti ve věku 7–12 let. Účastníci se mohou těšit na mnoho zábavných

aktivit, které jim umožní ponořit se do světa minulosti. Děti budou rozděleny do skupin pro mladé badatele a budou si moci vyzkoušet práci průzkumníka i praktickou formou aktivit z minulosti, třeba psaní brkem. Čeká nás bádání ve starých herbářích, zkoumání astronomických map, poznávání zvířat z bestiářů a potulky po okolí, kde děti mohou aplikovat své postřehy. Kromě zábavy si tedy také rozšíří své vědomosti o přírodě, historii, starých jazycích a vědeckých poznacích. Většina tábora se bude odehrávat v prostředí Památníku a okolí, čeká nás ale také jeden celodenní výlet. (js)

HLEDÁME...

Již několikrát jsme v Literce přinesli informace, že se v našich sbírkových fondech nacházejí tzv. vánočky. Tedy vánoční přání psaná jako novoročenky, s básní a grafikou, které se každý rok měnily. Autorem a tvůrcem se stal spisovatel František Kožík, grafické ztvárnění vyhotovil nejčastěji Ondřej Michálek, ale grafiky ztvárňovalo zpočátku více výtvarníků. Taktéž překladu do němčiny či francouzštiny se ujalo vícero překladatelů, protože vánočky vycházely v trojjazyčném provedení. V naší výtvarné sbírce se nachází několik desítek vánočních P.F. (z 60. až 90. let 20. století), přesto bychom rádi doplnili a obohatili naši kolekci, a to o vánočky, které vznikaly v 50. letech. Proto budeme rádi za jakoukoliv zprávu, tip či i pouhé nahlédnutí, nebo je též rádi přijmeme do našich muzejních sbírek. Obrátit se můžete na e-mail: m.sudomova@muzeumbrnenska.cz. (mš)

BARVY STŘEDOVĚKU

Iluminování rukopisů mělo vysoké nároky na kvalitu použitých materiálů, od jemného pergamenu přes téměř ryzí zlatý plátek až po drahé pigmenty ze vzácných minerálů. Médiiem byly nejčastěji kvašové a temperové barvy. Kvašová barva vzniká spojením pigmentu, křídly a arabské gummy (klovatina z akácie), temperová zase spojením

pigmentu a vajíčka, většinou jenom žloutku. Pigmenty se vyráběly z drahých kamenů jako lapis lazuli, malachit, auripigment nebo realgar. Jelikož ultramarín z lapisu lazuli, jenž se těžil jenom na území dnešního Afghánistánu, byl dražší než samotné zlato, modrá barva se také získávala z levnějšího a v Evropě snadno dostupného azuritu nebo z rostlin, borytu barvířského a indiga. Na méně jasné odstíny oranžové, hnědé a zelené barvy stačily hlinky jako okr nebo zelená země, růžová také pocházela z rostliny, mořeny barvířské. Rostliny však obsahují ve vodě rozpustné barvivo se špatnou světlostalostí, nikoli stabilní pigment, který je ve vodě nerozpustný. Proto bylo k rostlinnému barvivo nutně přidat kovovou sůl, například kamenec. Ten způsobil, že barevné částičky začaly klesat ke dnu a vznikl tak tzv. lakový pigment. Při práci s rukopisy si je třeba dát pozor zejména na bílé, žluté a červené barvy, protože obsahují buď olovo, arzen nebo rtuť. Rumělka, původně drcená z minerálu cinabaritu, byla prvním synteticky vyráběným pigmentem právě kvůli obsahu rtuti, která se při těžbě minerálu uvolňovala do vzduchu a činila tak práci horníků životně nebezpečnou. V Číně začala umělá výroba rumělky již ve 4. století př.n.l., do Evropy se tento postup rozšířil v 9. století. Tento proces byl však pořád relativně nebezpečný, protože stále vyžadoval práci se rtuť, kterou bylo potřeba smíchat se sírou, tuto masu zahřát a výpary z ní sbírat v baňce, která se pak rozbila, aby se výsledný produkt mohl dál nadrtit na pigment. Další sytá červená, zvaná suřík nebo minium, se vyráběla pražením olověné běloby. Od ní je odvozeno pojmenování miniatura, kterým označujeme iluminaci bez písma, pro kterou byl náčrt a rámeček původně vyhotoven právě miniem. (js)